

ROZHOVOR S PHDR. LIDMILOU FRANKOVOU, CSC.

Proč jste se rozhodla pro studium archivnictví?

I když oba moji rodiče pocházeli z východních Čech, otec od Hradce Králové a matka z obce Tisová u Litomyšle, narodila jsem se v Praze. Otec tam pracoval jako technický úředník a matka studovala učitelský ústav. Seznámili se na nějakém koncertě. Zajímavé je a pro můj život důležité, že naše rodina má dlouhou evangelickou tradici. Můj prapradědeček se přihlásil k evangelickému vyznání hned po vydání tolerančního patentu v roce 1781.

O mé budoucí orientaci rozhodla gymnaziální studia. Navštěvovala jsem gymnázium v Michli a sem byli překládáni profesori z vnitřní Prahy, kteří nevyhovovali tehdejšímu kádrovému požadavkům režimu. Jedním z nich byl i dr. Bohumír Petr, z velké míry můj osudový člověk. Byl to muzikolog se zájmem o historii varhan a v sextě nás měl krátce na hudební výchovu (necelý rok). Nenechali jej ovšem u nás doučit ani rok s poukazem na „náboženské důvody“. Potkávali jsme se ovšem dále, já jsem tehdy chodila do evangelického kostela v Nuslích a prof. Petr tam poblíž bydlel. Když se blížila maturita, vyhledala jsem jej a konzultovala jsem s ním svůj záměr studovat hudební vědu. On mi to nedoporučil v tom smyslu, že bych to asi nestačila, že jsou tam vysoké požadavky. U přijímacích zkoušek bylo například nutné improvizovat na hudební nástroj. A to já jsem neuměla, i když jsem se v té době učila na klavír. Řekl mi ale: „Vy máte ráda historii, běžte na archivnictví“. Doporučil mi ještě, abych zašla za starší spolužačkou Jiřinou Hořejší (dcerou básníka Jindřicha Hořejšího), která studovala dějiny umění, a požádala ji o zapůjčení skript a učebních textů pro předměty ze společného základu.

Já jsem pak využila těchto podkladů pro přípravu na přijímací zkoušky. Těm předsedal prof. Vojtíšek a vím, že jsem jej zaujala mimo jiné i citací Mabillonova díla *De re diplomatica libri sex...* Byla jsem přijata bez problémů.

Jak vzpomínáte na dobu studia?

V ročníku nás začalo asi sedm. Někteří chtěli studovat původně něco jiného, např. Eva Šmilauerová archeologii, ale obory nebyly otevřeny, tak byli přeřazeni na archivnictví. Na archivnictví byli v podstatě jen dva pedagogové, Václav Vojtíšek a Zdeněk Fiala, ostatní zajišťovali externisté. Protože výuka historie byla v té době problematická a tendenční, bylo archivnictví velmi dobrým východiskem

i pro tuto disciplinu. Na Vojtíška jsme se dívali s nesmírnou úctou a pamatují si, jak jsme všechno brali hrozně vážně. Mou nejlepší přítelkyní byla v té době pozdější archivářka Archivu Národního muzea Alena Šubrtová. Ve druhém ročníku jsem ale onemocněla a asi půl roku jsem nemohla pokračovat ve studiu. Vyzbrojilo mě to na celý příští život a v dalších stresových situacích jsem zůstávala klidná. Dostudovala jsem pak s ročníkem o rok mladším. Chodila do něj třeba Věra Helešicová, Marie Salabová (později emigrovala do Německa a pracovala v archivu v Karlsruhe) a další.

Téma Vaší diplomové práce věnované období regulovaného magistrátu v Litomyšli do značné míry předznamenalo Váš další odborný profil. Proč jste se rozhodla pro toto téma?

Já jsem na diplomové práci začala pracovat relativně pozdě, až ve 4. ročníku. Přestože byla katedra orientována primárně na medievistiku a ta byla i při zadávání témat diplomových prací preferována, uvědomoval si zejména Z. Fiala nutnost rozpracování i mladších témat z dějin správy a pomocných věd historických. Přijal tedy i moje téma o Litomyšli. Jeho iniciátorem však byl litomyšlský archivář Jindřich Růžička, kterému rovněž za mnoho vděčím.

Jak jsem se již zmínila, moje matka pocházela z Litomyšlska a já jsem trávila v litomyšlském archivu všechny prázdninové praxe. Archiv to byl velice bohatý a zajímavý a jeho vedoucí dr. Jindřich Růžička byl velmi charismatický člověk. Růžička měl značné pedagogické nadání a byla škoda, že nemohl systematicky učit. Při jedné praxi mi nabídl, abych se zaměřila na období regulovaného magistrátu v Litomyšli. Já jsem viděla místnost plnou písemností psaných v němčině (německy jsem se začala učit relativně pozdě) a zprvu jsem se toho zalekla. Dr. Růžička mi řekl, abych si věc rozmyslela a pak že se uvidí. Zdůraznil, že by to byla pro mne úžasná škola a velký přínos. V další práci pak hrála velký vliv Růžičkova pedagogická metoda. Napsala jsem například úvod, byla jsem na něj hrdá, ale on mi řekl „tak něco hrozného jsem už dlouho nečetl“, „nejdůležitější je přemýšlet, a to bolí“. Neřekl mi, jak to mám dělat, jenom, že je to špatně. A já jsem byla tvrdohlavá a snad i cílevědomá, musela jsem to prostě dokázat. Diplomovou práci jsem pak zdárně dokončila a nakonec byla publikována na stránkách Sborníku archivních prací.

Jste také jedna z mála praktických archivářů a archivářek, kteří pokračovali v dalším studiu formou aspirantury.

Když jsem pracovala na diplomové práci, setkala jsem se s termínem „municipální město“, avšak nenašla jsem odpovídající význam tohoto pojmu, a tak jsem

se začala tímto problémem zabývat. Katedra byla spokojena s mou diplomovou prací a dokonce mě krátce po ukončení studia pozvali jako oponentku k jedné obhajobě. Cítila jsem se nepatřičně. Impuls k externí aspirantuře přišel rovněž z katedry od prof. Fialy. Byl to konec 60. let, doba, kdy jsme cítili jisté uvolnění tehdejšího režimu, a i na fakultě bylo zcela jiné ovzduší než za doby našeho studia. Sama jsem si postavila strukturu své práce, snažila jsem se problém municipálních měst pojednat formou několika sond a komparací. V roce 1967 jsem byla do aspirantury přijata a v roce 1970 jsem skládala poslední zkoušku, do pěti let poté jsem musela předložit práci. To už ale bylo za zcela jiné politické a společenské situace. Toto téma jsem občas jezdila konzultovat nadále i s dr. Růžičkou, který postupně přicházel na chuť práci, kterou jsem dělala. Na počátku 70. let, když jsem se potýkala s existenčními problémy, jsem se pokoušela tematiku municipálních měst poněkud zúžit a omezit na jihočeská města. Nebylo mi to povoleno a bylo to snad dobře, práce má obecnější platnost a snad je i „průkopnická“. Byla rovněž publikována ve Sborníku archivních prací.

Po skončení studia jste nastoupila do Státního ústředního archivu v Praze. Jak k tomu došlo?

Jednoduše, dostala jsem tam umístěnku. Já a kolegyně Věra Helešicová. Já jsem nastoupila do zemědělsko-lesnického oddělení. Bylo to oddělení průšvihářů, lidí, kteří se tam dostali se špatnou kádrovou minulostí. V jeho čele stál právník dr. Josef Görner, který musel odejít z Kriminálního ústavu. Lída Špétová musela zase odejít z Historického ústavu, Jaroslav Honc měl řadu problémů a poslední přišel Antonín Haas, přeřazený za trest z nejstaršího oddělení. Naše úkoly byly především zpracovatelské, prvním mým inventářem byla Zvěrolékařská komora, následovala Česká zemědělská rada, pozůstalost ředitele zemědělského archivu Adolfa L. Krejčíka a další. Pamatuji si, že u České zemědělské rady jsme připravovali vydání tištěného inventáře, ale několik stránek mého textu úvodu nebylo schváleno a musela jsem je vyměnit. Co mi na oddělení nevyhovovalo, byla rychlost zpracování. Normy, to bylo jediné kritérium. V archivu vůbec vládl strach, že pokud by se nestihlo, byly by problémy. Antonín Haas, který si zažil předtím svoje, měl se mnou dělat fond Rybářské spolky. Ale rychle, rychle. Já jsem se tomu bránila a dr. Görner mě z úkolu nakonec vyvázal. Později byly Haasovy inventáře kritizovány jako povrchní. A on byl přeřazen na funkci středního archivního pracovníka a snížili mu plat. Já jsem si ho velice vážila. Byl to příjemný člověk a vynikající odborník. Jednou jsem mu řekla: „*ani Vám nesahají po kotníky*“. Ale moc mi nevěřil, měl asi své zkušenosti.

Proč jste po několika letech ze Státního ústředního archivu odešla?

Ve Státním ústředním archivu jsem pracovala pět let, od roku 1959 do roku 1964. Tehdy za mnou přišel vědecký vedoucí archivu dr. Nuhlíček a řekl mi: „*my víme, že chodíte mezi evangelickou mládež. Tak si musíte vybrat, buď to, nebo ono*“. Měla jsem tehdy dobrou přítelkyni, která pracovala ve Vojenském historickém archivu a ta mi řekla, abych šla tam, že tam se mi nic dít nebude. Byla to dobrá 60. léta. Tak jsem šla. Ale také jsem tam dlouho nevydržela. Přišel rok 1968 a já jsem se angažovala, v Klubu angažovaných nestraníků, ve Společnosti pro lidská práva, v evangelické církvi apod. Vyvrcholilo to ještě tím, že jsme s kolegyní na stránkách časopisu *Historie a vojenství* publikovaly jeden Masarykův projev, který se na tehdejší dobu hodil, a také práci o legiích. Tím byl můj osud ve vojenském archivu zpečetěn. Byl mi udělen zákaz vstupu do budovy a dokonce jsem si sama nemohla ani vyzvednout autorský honorář. Zajímavé bylo, že později zasedala komise analyzující obsah časopisu *Historie a vojenství* a její přizvaný ruský člen pravil, že publikovaný Masarykův projev je historický dokument a jeho otištění neshledává za problematičné. Měla jsem v té době štěstí v tom, že mi bylo nabídnuto místo v Kabinetu Zdeňka Nejedlého.

Jak vzpomínáte na svou práci na tomto pracovišti?

Kabinet Zdeňka Nejedlého byl tehdy součástí Ústavu hudební vědy ČSAV. Jeho vedoucím byl tehdy dr. Jaroslav Kojzar, zeť Zdeňka Nejedlého. Já jsem s ním vycházela docela dobře. Mým úkolem bylo zpracovávat Nejedlého obsáhlý archiv. K souhrnnému zpracování jsem se ale nedostala, byla jsem tam příliš krátce. Pamatuji si, že jsem zpracovala osobní fond Artuše Rektoryse, publikovala jsem o něm i článek v *Hudebních rozhledech*. Svědectvím o mé práci je také krátký článek o archivu Zdeňka Nejedlého v *Archivním časopise*, dnes již pochopitelně překonaný. V Kabinetu Zdeňka Nejedlého jsem strávila léta 1969–1970, byla to „živá doba“, doznívalo ještě Pražské jaro 1968 a postupně začínala normalizace. Pamatuji si, že na první výročí okupace 21. srpna 1969 lidé měli jít do práce pěšky a v černém, jako tichý protest. Tak já jsem šla z Krče na Kampu, ale připadala jsem si jako jediná v Praze, dopravní prostředky byly přeplněné. Prostě jsem byla naivní. K práci v archivu Zdeňka Nejedlého se váže i moje setkání s dr. Zdenkou Nedvědovou, dcerou Zdeňka Nejedlého. Pozvala mě jednou nečekaně domů a tam mi hrozně vynadala, že jsem rozvrátila archiv. Měla na uspořádání otcova archivu svůj názor a přísne na něj dozírala. Postupně mě ale i zde dostihla moje „minulost“. V prosinci 1970 jsem dostala výpověď dle paragrafu e (ztráta důvěry). Shodou okolností

jsem asi o týden později skládala poslední kandidátskou zkoušku. Výpověď jsem měla s sebou, ale ukázala jsem ji až po skončení zkoušky. Všichni strnuli, protože jsem vlastně ani neměla být ke zkoušce připuštěna. Největší duchapřítomnost zachoval tehdy Rostislav Nový, který mi nadiktoval odvolání. ČSAV musela toto odvolání projednat a nakonec mi výpověď změnili tak, že se mnou normálně rozvázali pracovní poměr a dali mi velmi dobrý posudek. Ten zajistil, že jsem mohla být dále zaměstnána v oboru.

Od počátku 70. let jste převzala vedení Okresního archivu Pelhřimov se sídlem v Červené Řečici, jak k tomu došlo?

Po odchodu z Kabinetu Zdeňka Nejedlého jsem se ocitla poněkud ve vzduchoprázdnu. Neměla jsem stálý pracovní poměr, jen krátkodobé brigády. Volný čas jsem tehdy využila k přípravě kandidátské práce. Ve vojenském archivu mi sice kandidaturu povolili, ale bez nároku na uvolnění z pracovní doby, v Kabinetu jsem studijní volno dostala. Po několika měsících mě uvědomila Archivní správa (intervenoval za mě snad bývalý vedoucí Archivní správy dr. Zdeněk Šamberger), že bych se mohla ucházet o volné místo ředitelky pelhřimovského archivu. Byla to pro mě záchrana, i když jsem musela odejít z Prahy.

Jaká byla v pelhřimovském archivu situace?

Archiv sídlil na zámku v Červené Řečici, který byl bohužel v havarijním stavu. Kolektiv byl i se mnou tříčlenný, ale obě mé kolegyně mi byly velice nápomocny. Vážila jsem si toho a dodnes jsem s nimi v přátelském styku. Abych se přiznala, než jsem do archivu nastoupila, ani jsem nevěděla, kde Červená Řečice je. Region jsem neznala a to je samozřejmě pro okresního archiváře velký handicap. I v tom mi byly velkou oporou mé kolegyně. Archiv disponoval jedinou místností v zámku, kde se dalo topit. Ostatní místnosti nebyly vytápěny a v zimních měsících byly přístupné jen ve velmi teplém oblečení (měly jsme přidělené vojenské kožichy). V místnosti, kde jsme všechny pracovaly a zároveň byla badatelná, pokud k nám někdo zabloudil, trůnila velká kamna. Když se v nich topilo, šlehal z nich plamen a i jinak byla místnost pro archiv velmi nevhodná. Když jsem nastoupila, musela jsem postupně budovat svůj vztah i k nadřízenému orgánu – okresnímu národnímu výboru. Předseda ONV byl bystrý člověk a pochopil, že archiv může někdy ušetřit spoustu prostředků, např. vyhledáním starých plánů, stavební dokumentace apod. Velkou oporou jsem měla i ve svém přímém nadřízeném, vedoucím odboru pro vnitřní věci, který mě později vytrhl z mé samoty a stal se mým manželem.

Situace v archivu byla ovšem tristní zejména s ohledem na havarijný stav budovy. Ten byl umocněn ještě tím, že někdy v druhé polovině 80. let spadl v jedné místnosti kus stropu. Komise, která to přešetřovala, konstatovala, že jsme v ohrožení života. Všechny tyto okolnosti rozhodly o tom, že již před rokem 1989 se podařilo v Pelhřimově postavit novou archivní budovu. Mělo to své různé peripetie, ale v červnu 1989 jsme ji otevírali a v září za pomoci ONV Pelhřimov jsme celý archiv z Řečice přestěhovali. Pelhřimovský archiv tak patří mezi první archivní novostavby v Čechách.

Mohla jste i na novém pracovišti pokračovat ve vědecké práci?

Na Pelhřimovsku jsem se sice při skartačních řízeních na úřadech často setkávala s nepochopením úředníků pro archivní práci, obecně byl a je ale region velice živý a je zde velký okruh zájemců o minulost. Přirozeně jsem byla tímto zájmem vtažena i já a zapojila jsem se do řady místních aktivit. Snažila jsem se psát některé práce z regionálních dějin a místní topografie. V poslední době se zabývám dějinami Červené Řečice. Doufám, že se mi podaří zpracovat alespoň první díl plánovaný do roku 1850. Také jsem pokračovala i na výzkumu municipálních měst, obhájila a publikovala jsem kandidátskou práci a několik článků s tímto tématem souvisejících. Dnes už je pro mě téma vzdálené. V budoucnu by jistě šlo ho rozšířit o jiné sondy a zejména provést výzkum v centrálních fondech ve Vídni. Pro mě je to ale už uzavřená záležitost, kterou ponechávám mladším.

Jak se díváte na současné postavení okresních archivů?

Já jsem byla vždy proti centralizaci archivů, a proto se mi ani současný model nezdá ideální. Měla jsem možnost, zejména díky své spolužačce Marii Salabové, poznat poměrně dobře organizaci německého archivnictví. Zaujala mě, zejména se mi líbí síť fungujících městských archivů. Jsem přesvědčena, že i u nás by byla ideální existence autonomních městských archivů, ale také archivů církevních. Dle mého názoru je existence takového archivu jistým výrazem kulturnosti příslušných orgánů jeho zřizovatele. Důležité je také povědomí o kontinuitě. Každý úředník by měl vědět, jak vypadala jeho agenda v minulosti, tím se sám kultivuje a zvyšuje se jeho zodpovědnost k vlastní práci. Také obyvatelé měst by měli větší příležitost například na výstavách shlédnout písemnosti dnes nevyčíslitelné hodnoty (listiny, knihy), které vlastnili jejich předkové jako základ svých práv a ústavnosti. Nejde jen o to archiv mít, jde o to jej dobře spravovat a používat. Navrhla jsem kdysi počátkem 90. let reformu

našeho archivnictví. Přednesla jsem svůj návrh i na nějaké archivní konferenci v Hradci Králové, ale můj názor zůstal zcela osamocený.

Pokud byste se měla dnes rozhodnout, volila byste opět práci archivářky?

Myslím, že ano. Díky tomu, že jsem se setkala s tak báječnými lidmi, mělo vše svůj význam. I když jsem si život soustavně komplikovala, ze všech zaměstnání jsem byla nucena odejít, v rámci archivní činnosti byl snad užitečný.

Rozhovor proběhl dne 24. září 2013 v bytě dr. Frankové v Pelhřimově.

Rozhovor vedli Jiří Křesťan a Jan Kahuda.